

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่อดีตกาลมานุษยมีความต้องการความสงบสุขและความปลอดภัย จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มชนจากกลุ่มเล็ก ๆ รวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ไปสู่เมืองและแคว้นต่าง ๆ จนกระทั่งมีพัฒนาและรวมตัวเป็นรัฐดังเช่นปัจจุบัน รัฐประกอบด้วยประชาชน อาณาเขต และอำนาจอธิปไตย โดยรัฐเกิดจากข้อตกลงระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองที่เรียกว่า สัญญาประชาคมตามแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) กล่าวถึง ทฤษฎีสัญญาประชาคม เนื่องจากมนุษย์กลัวความโดดเดี่ยว อันถือว่าเป็นสภาพธรรมชาติที่เต็มไปด้วยความทุกข์ ความวุ่นวาย ชีวิตที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวและยากไร้ ฮอบส์พยายามที่จะให้บุคคลอยู่ร่วมกันจึงตั้งข้อสังเกตที่ทุกคนยอมรับ และหาข้อสรุปความต้องการซึ่งเป็นที่มาในการรวมตัวของรัฐในเวลาต่อมา^๑ การกำเนิดรัฐตามแนวคิดของ ศ.ดร.ลิขิต ธีรเวคิน กล่าวว่า “อำนาจการเมืองและอำนาจรัฐ” เกิดจากความจำเป็นของมนุษย์, ผู้ใช้อำนาจรัฐคือคณะบุคคลอำนาจรัฐเป็นอำนาจที่ผูกขาดในการใช้ความรุนแรงอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เช่น โทษประหารชีวิตเป็นต้น และถูกใช้เพื่อจัดระเบียบสังคมด้วยการออกกฎหมาย^๒ โดยรัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมปวงชนโดยใช้อำนาจรัฐดังกล่าวเข้าไปจัดระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและครอบคลุมไปถึงการดำเนินชีวิต อำนาจเป็นดาบสองคมที่มีความจำเป็นในทุก ๆ รัฐ เพื่อสร้างความสงบสุขและการพัฒนาสังคมรวมทั้งการเมืองไปในทิศทางที่ผู้ปกครองและประชาชนต้องการ ในทางกลับกันรัฐต้องถูกสังคมควบคุมมิให้ใช้อำนาจเกินขอบเขตที่รับฉันทามติมาด้วย

การใช้อำนาจรัฐไม่ว่าประเทศใด ๆ ในโลกมีลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ ในอดีตประเทศอินเดียเป็นประเทศพระพุทธศาสนา โดยสมัยก่อนพุทธกาลมีการใช้อำนาจรัฐผ่านระบบการปกครองที่เด่น ๒ แบบ คือ สามัคคีธรรมและราชาธิปไตย ในสมัยนั้นมีการปกครองที่ใช้คำว่า “สงฆ์” ที่มีความหมายต่างจากทัศนคติ ความเชื่อของสังคมไทย ที่เข้าใจคลาดเคลื่อนในความหมายเนื่อง จากนักประวัติศาสตร์พบว่า “สงฆ์” เป็นชื่อระบบการปกครองของชนเผ่าในอินเดียเหนือแถบเชิงเขาหิมาลัยอันเป็นที่ตั้งของชนเผ่าลิจนวิ ที่คัดเลือกผู้นำโดยผลัดเปลี่ยนกันขึ้นบริหารองค์กรของเจ้าลิจนวิ เรียกว่า “ลิจนวิสงฆ์” ซึ่งชนเผ่าลิจนวิโดดเด่นด้านการปกครองและมีอำนาจมากที่สุด^๓ ตามทัศนะของ

^๑ ว่าที่ เรือตรี ผศ.ดร. เอกวิทย์ มณีธร, รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: หจก. เอ็มที. เพลส., ๒๕๕๒), หน้า ๒๙๘, ๓๐๔.

^๒ ศ.ดร. ลิขิต ธีรเวคิน, การเมืองการปกครองไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙๕.

^๓ ผศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร, งานวิจัยภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย: วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙-๔๑.

นักประวัติศาสตร์พบว่า “สงฆ์” เป็นชื่อระบบการปกครองของชนเผ่าในอินเดียเหนือแถบเชิงเขาหิมาลัยอันเป็นที่ตั้งของชนเผ่าลิจฉวี ที่คัดเลือกผู้นำโดยผลัดเปลี่ยนกันขึ้นบริหารองค์กรของเจ้าลิจฉวีเรียกว่า “ลิจฉวีสงฆ์” ซึ่งชนเผ่าลิจฉวีโดดเด่นด้านการปกครองและมีอำนาจมากที่สุด ตามทัศนะของพระธรรมปิฎกสงฆ์มี ๒ ความหมาย คือ หมู่สาวกของพระพุทธเจ้าและชุมชนของภิกษุหมู่หนึ่งตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป^๔ สงฆ์ตามความหมายของท่านหมายถึงหมู่สงฆ์นั่นเอง

การปกครองของคณะสงฆ์ในระยะแรกพระพุทธเจ้าทรงปกครองโดยพระองค์เอง ทรงใช้ธรรมาธิปไตยปกครองสงฆ์ ต่อมาทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นท่ามกลางคณะสงฆ์ อันเป็นกรอบแนวทางปฏิบัติเสมือนกฎหมาย พระองค์มิได้บัญญัติพระวินัยไว้ล่วงหน้าโดยพลการแต่อย่างใด เพราะเหตุว่าทรงฟังความคิดเห็นของสงฆ์ก่อนที่จะบัญญัติพระวินัย การตราพระวินัยมีเหตุมาจากการประพฤติดนไม่สมควร หรือมีชาวบ้านติเตียนพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าจึงตราพระวินัยโดยอาศัยประโยชน์ ๑๐ เป็นที่ตั้งเพื่อไม่ให้พระสงฆ์กระทำความผิดซ้ำอีก พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักประชาธิปไตยทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการกันเอง รวมทั้งบรรพชาเองหรือมอบให้คณะสงฆ์ทำการบวช อุปสมบทให้แก่กุลบุตรที่เรียกว่า ติสรณคณูปสัมปทา^๕ คือ ภิกษุบวชด้วยการกล่าวถึงสรณะ ๓ เป็นวิธีบวชที่พระพุทธเจ้าอนุญาต ให้พระสาวกบวชกุลบุตร

ในยุคต้นพุทธกาลหากเกิดความขัดแย้งเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์จัดการแก้ไขปัญหา โดยที่ราชอาณาจักรจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยกับคณะสงฆ์แต่อย่างใด หน้าที่ทำให้ศาสนาบริสุทธิ์เพื่อให้พระธรรมดำรงอยู่สืบไป เช่น การชำระพระพุทธศาสนาก็ดีเมื่อมีเหตุการณ์ขัดแย้งในพระพุทธศาสนา รัฐก็เข้ามาอุปถัมภ์ศาสนาให้บริสุทธิ์ เช่น ทำสังคายนา พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพระพุทธศาสนาไว้ชัดแจ้งอย่างไร แต่ทรงตรัสหลักธรรมที่ส่งเสริมการบริหารงานของรัฐ หรือหลักธรรมของผู้ปกครองอาทิเช่นทศพิธราชธรรมเป็นต้น โดยพระพุทธเจ้าตรัสให้ภิกษุเคารพกฎหมายบ้านเมือง ดังที่กล่าวว่า “อนุชานามิ ภิกขเว ราชนํ อนุวตติตํ” ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้คล้อยตามพระราชาในเรื่องที่ชอบ แต่ไม่คล้อยตามในเรื่องที่ไม่ชอบพระธรรมวินัย^๖ รัฐกับศาสนาจึงมีลักษณะที่สัมพันธ์กัน โดยที่ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาโดยตลอด

ศาสนาพุทธอยู่คู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยได้รับมาจากเมืองนครศรีธรรมราช อย่างไรก็ตาม กรุง

^๔พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๓๙๔.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕.

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐๙/๒๗๓.

สุโขทัยไม่มีการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ ยุคเริ่มแรกมีการเผยแผ่ในสุโขทัยเป็นพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ที่ได้รับการยอมรับนับถืออย่างเป็นทางการในพระราชวัง แล้วจึงแพร่หลายไปสู่ประชาชนเป็นศาสนาประจำชาติจนถึงทุกวันนี้ พระพุทธศาสนาได้ผสมผสานกับศาสนาและลัทธิความเชื่ออื่น ๆ ที่แพร่หลายอยู่ในสังคมสุโขทัยในสมัยนั้นเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีลักษณะเฉพาะบางประการอันถือได้ว่าเป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ยังไม่มีการตรากฎหมายปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใดเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย^๗ การปกครองคณะสงฆ์ยังอยู่ภายใต้อำนาจของพระมหากษัตริย์ที่มีอำนาจเสรีเด็ดขาดแต่ผู้เดียว อันเป็นการยึดโยงอำนาจของพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองรัฐกับศาสนจักร

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงกู้เอกราชจากพม่า ที่ถูกเผาทำลายและยึดกรุงศรีอยุธยา พระองค์ทรงกู้เอกราชและรวบรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่น ทรงปราบปรามกบฏต่าง ๆ ที่แบ่งเป็นหลายก๊ก อาทิเช่น ก๊กพระฝางซึ่งทำให้ศาสนาหม่อมมอญที่มีพระสงฆ์เป็นหัวหน้ากบฏ ประกาศตั้งตนเป็นใหญ่ไม่ยอมขึ้นต่อกรุงธนบุรี หลังจากนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงทรงตรากฎหมายว่าด้วยวัตรปฏิบัติในทางพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ ในปี พ.ศ.๒๓๑๖ และทรงนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นหลักในการจัดระเบียบสังคม ซึ่งในสมัยธนบุรีมีพระสงฆ์ละเมิดพระวินัยจำนวนมาก ซึ่งมีเดียรถีย์แต่งกายและแอบอ้างเป็นพระภิกษุสงฆ์ อาทิ พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเรียกขุนนางน้อยใหญ่มาปรึกษา “บรรดาพระสงฆ์ฝ่ายเหนือนี้ เป็นพรรคพวกอ้ายเรือนฝาง ย่อมคิดถือปิ่นรบศึกฆ่าคน ปล้นเอาทรัพย์สิ่งของ แลกินสุราส้องเสพด้วยสีกาให้ขาดจากสิขาบทจัดอุปราชิก เป็นลามกในพระศาสนา”^๘ กล่าวคือ ภิกษุรูปใดไม่เคร่งครัดพระวินัยดังกล่าวจะถูกสึกและลงโทษ ส่วนพระปลอมที่เข้ามาอาศัยพระพุทธศาสนาจะถูกสักข้อมือไม่ให้บวชอีกต่อไป จนเกิดความไม่พอใจในหมู่สงฆ์และมีความแตกแยกเล็ก ๆ ในคณะสงฆ์ และมีฝ่ายบ้านเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของพระองค์

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นในรัชกาลที่ ๑ มีการตรา พ.ร.บ.ปกครองสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยจำนวน ๑๐ ฉบับที่บรรจุอยู่ในกฎหมายตราสามดวง กล่าวถึงโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ เป็นการตรากฎหมายเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ให้เคร่งครัดต่อพระวินัย ในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมือง^๙ เนื่องจากพระพุทธศาสนา อยู่คู่กับสังคมไทยมาตลอด มีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์ส่วนรวมจิตใจของชาวไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อีกทั้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้นำชุมชนโดยที่มีวัด

^๗พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕), หน้า ๖.

^๘พันจันทนุมาศ (เจิม), พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ, (กรุงเทพมหานคร: ศรีบูรพา, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙.

^๙พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๓.

เป็นศูนย์รวมวิทยาการ พระสงฆ์อยู่กับสังคมไทยมาตลอดตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงธนบุรี พระสงฆ์จึงมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย เห็นได้จากพระสงฆ์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชนและอาณาจักร เป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติศาสนกิจและการบริการทางสังคมอื่น ๆ ที่รัฐให้บริการไม่ทั่วถึง รัฐกับศาสนาก็มีลักษณะสัมพันธ์กัน โดยต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมาตลอด

ปัญหาระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น การประเพณีปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะसारูป การกล่าวอ้างพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยปราศจากการศึกษาพระไตรปิฎกอย่างละเอียดถี่ถ้วน ปัญหาการสะสมและรับทรัพย์สินของพระสงฆ์ รวมไปถึงการขอรับเงินบริจาค และการจำหน่ายเครื่องรางของขลังเป็นต้น ความขัดแย้งในหมู่ชาวพุทธและปัญหาที่สะสมมาเป็นเวลานาน จนกระทั่งมีการเรียกร้องให้แก้ไขปัญหอย่างต่อเนื่อง แต่มิได้มีการแก้ไขอย่างใดอันทำให้บ้นทอนศรัทธาชาวพุทธมาเป็นเวลานาน ฉะนั้นอาณาจักรกับศาสนจักรจึงควรปรับกระบวนทัศน์ให้พร้อม สำหรับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขในอดีต ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อนคณะสงฆ์ไทยมาโดยตลอด

ผู้วิจัยมีแนวคิดในการแบ่งยุคการปกครองรัฐไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ไทยแบ่งได้ คือ ยุคก่อนกรุงรัตนโกสินทร์คือ กรุงสุโขทัย, กรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์อาจแบ่งได้เป็นรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔ เป็นยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น^{๑๐} รัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลที่ ๗ ถือว่าเป็นยุคที่เริ่มปรับเปลี่ยนมาเป็นยุคสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตก ปลายรัชกาลที่ ๗ มีการปฏิวัติและเปลี่ยนการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตย ส่วนรัชกาลที่ ๘ และรัชกาลที่ ๙ เป็นยุคต้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาบอบเป็นระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งทั้งสองพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้ศึกษาและเติบโตที่ยุโรป จึงมีแนวคิดการบริหารประเทศแบบสมัยใหม่ ซึ่งนำมาสู่การปฏิรูปโครงสร้างสังคมในรูปแบบใหม่ รวมถึงการแก้ไขกฎหมายปกครองคณะสงฆ์โดยมีมหาเถรสมาคม เป็นองค์กรบริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยซึ่งสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขสงฆ์และเป็นประธานมหาเถรสมาคม

ก่อนหน้านี้มีการเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาภาพลักษณ์พระสงฆ์ไทย อันมีมหาเถรสมาคม (มส.) เป็นคณะผู้บริหารคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์และมีอำนาจในการแก้ไขวิกฤตศรัทธาที่เกิดขึ้นในอดีตสืบเนื่องถึงปัจจุบัน ปัญหาดังกล่าวกระทบต่อความรู้สึกของชาวพุทธที่มีต่อคณะสงฆ์ไทยอาทิ กรณีโพธิ์รักษ์, ธรรมกาย, เณรคำ เป็นต้น การแก้ไขปัญหามีความเชื่องช้าและไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการตามสายตาของสังคม ดังเช่นมีผู้ที่แสดงความคิดเห็นตามสื่อต่าง ๆ มีการเรียกร้องให้ปฏิรูปและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งการจัดการของคณะสงฆ์ตลอดมา

^{๑๐}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๕-๒๖, ๓๓-๓๔, ๔๒.

คณะสงฆ์ไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองครั้งใหญ่ ได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔^{๑๑} ในที่สุดได้กลับมาใช้โครงสร้างคณะสงฆ์แบบเดิมที่ให้อำนาจในการบริหารแก่มหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕^{๑๒} (โครงสร้างแบบพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๔๕ หรือ ร.ศ. ๑๒๑)^{๑๓} เป็นการกลับไปใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ โดยอาศัยพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ (มีการแก้ไขเพิ่มเติมปี ๒๕๓๕) หากพิจารณาจากบริบททางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ที่เกิดขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ไม่สอดคล้องกับแนวทางการปกครองคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ ฉะนั้นการจะออกกฎหมายคณะสงฆ์ ควรบัญญัติตามบริบทของสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ อย่างเช่นในครั้งสุโขทัย อยุธยา และธนบุรีเป็นราชธานี ไม่มีการออกกฎหมายคณะสงฆ์เป็นรูปธรรมอย่างใด อันมีเหตุผลจากบริบททางสังคมที่ไม่มีความซับซ้อน รวมถึงปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อนเช่นปัจจุบัน

ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าการใช้อำนาจการปกครองของราชอาณาจักร มีความเชื่อมโยงกับศาสนา จักรโดยไม่อาจแยกขาดจากกันได้ เนื่องจากศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจของมนุษย์ตลอดมา โดยสังคมมีความสงบเรียบร้อยหรือไม่ มีเหตุปัจจัยจากพฤติกรรมมนุษย์โดยมีศาสนาเป็นเครื่องกำกับควบคุมจิตใจบุคคลและสังคม การปกครองที่ดีย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่พึ่งทางใจคอยกำกับกับการกระทำควบคู่ไปด้วย ประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาลบริหารประเทศความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับคณะสงฆ์ไทยมีความผูกพันกันมาตลอด ตั้งแต่รัตนโกสินทร์ตอนต้น รัตนโกสินทร์ตอนกลาง รัตนโกสินทร์ตอนปลาย ของการปกครองแบบ สมบูรณาญาสิทธิราช ถึงกรุงรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน (รัตนโกสินทร์ตอนต้นของการปกครองประชาธิปไตย) ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของอำนาจรัฐในการบริหารราชการ ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับการปกครองคณะสงฆ์ จึงเห็นสมควรที่จะศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการเชิงอำนาจ ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทย เพื่อทราบถึงสภาพปัญหาในอดีตนำมาวางมาตรการในแก้ไขปัญหาคัดแย้ง ที่อาจเกิด ขึ้นต่อไปในอนาคต

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔- ๙๐.

^{๑๓}สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, ลักษณะปกครองสงฆ์โดยสังเขป, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๘๕-๘๗.

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ถึงพัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ด้านเนื้อหา

๑.๔.๑ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ด้านรายละเอียดของการอธิบาย ผู้วิจัยจะได้เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เขียนโดยนักวิชาการทั่วไปแล้ว นำเสนอในรูปแบบของการเรียบเรียงเอกสารตามนัยและกรอบของการวิจัย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหาในงานวิจัยเรื่องนี้ จะเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องพัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างรัฐไทยกับคณะสงฆ์ไทย นำมาพัฒนาปรับใช้ในสังคมปัจจุบัน ให้สอดคล้องกับสังคมไทย

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจลักษณะต่างๆ จากสมัยหนึ่ง สู่สมัยต่อไป อาทิ กฎหมาย การเมืองการปกครอง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๕.๒ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หมายความว่า การเกี่ยวพันกันของสิทธิเสรีภาพที่จะทำให้เกิดพลังส่งเสริมเกื้อหนุนหรือรอนสิทธิผลประโยชน์ ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

๑.๕.๓ อำนาจ หมายถึง การใช้อำนาจของรัฐที่มีต่อคณะสงฆ์ ในด้านกฎหมาย ด้านการเมืองการปกครองและด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๕.๔ รัฐ หมายถึง รัฐบาลตามกฎหมายของประเทศไทย ตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน

๑.๕.๕ คณะสงฆ์ หมายถึง คณะพระภิกษุในพุทธศาสนาเถรวาท ที่ตราขึ้นตามกฎหมายไทย

๑.๕.๖ สมัยรัตนโกสินทร์ หมายถึงรัชสมัยของพระมหากษัตริย์ไทย ในราชวงศ์จักรีที่มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองประเทศ ๒ รูปแบบคือ การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชโดยอำนาจการปกครองสิทธิขาดอยู่ที่พระมหากษัตริย์พระองค์เอง และการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยพระมหากษัตริย์ปกครองประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์นี้มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองมาแล้วจำนวน ๑๐ พระองค์

๑.๕.๗ การปกครองสมบูรณาญาสิทธิราช หมายถึง การปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นหัวหน้าของฝ่ายบริหาร, นิติบัญญัติและตุลาการ มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว โดยมีอำมาตย์และข้าราชการเป็นผู้ให้คำปรึกษาข้อราชการ และให้หมายความรวมถึงการปกครองแบบราชาธิปไตยด้วย

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารและหนังสือ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก พระราชนิพนธ์พระโอวาท ๑๐๐ บท อรรถาธิบายคำว่าอำนาจ “ในบรรดาอำนาจทั้งปวงในโลกอำนาจของกรรมใหญ่ยิ่งที่สุด อำนาจเป็นใหญ่ในโลกและไม่มีอำนาจใดเสมออำนาจของกรรม กรรมดีมีอำนาจในทางดี กรรมไม่ดีมีอำนาจในทางไม่ดี ..”^{๑๔}

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ได้เรียบเรียงพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ เมื่อปี ๒๔๑๒ ได้กล่าวถึงการบริหารฝ่ายพุทธจักรทำนุบำรุงพระศาสนา ซึ่งทนต์โถมเศร้ามองให้วัฒนารุ่งเรืองสืบไป นอกจากนั้นยังตั้งตำแหน่งพระราชาคณะโดยที่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี มีการลงโทษเป็นการใช้อำนาจรัฐ มาบริหารแต่งตั้งคณะสงฆ์^{๑๕}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) กล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์ไทย โดยสมัยกรุงสุโขทัย (ในปี ๑๘๐๐) มีการนับถือศาสนาพุทธทั้งฝ่ายหินยานและมหายาน ก่อนตั้งกรุงสุโขทัยคน

^{๑๔}สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, พระโอวาทภาค ๑๐๐ บท พระนิพนธ์สมเด็จพระสังฆราช, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาจัดพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้าพระนิพนธ์ที่ ๖๒.

^{๑๕}เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑, ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๑๖.

ไทยนับถือศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากขอม สมัยพ่อขุนรามคำแหงนี้นับถือพุทธศาสนาหินยานลัทธิลังกาวงศ์ผสมผสานกับศาสนาพุทธมหายาน, พราหมณ์และผี โดยพ่อขุนเป็นประมุขทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร สมัยกรุงศรีอยุธยาการปกครองคณะสงฆ์ได้แก่ ความวาสีฝ่ายซ้าย (หัวเมืองเหนือ) ความวาสีฝ่ายขวา (หัวเมืองใต้) อรัญวาสี (พระป่าทั้งเหนือและใต้) ซึ่งมีเจ้าคณะปกครอง ต่อมาสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ ๑ มีการตรากฎหมายสงฆ์ครั้งแรก จำนวน ๑๐ ฉบับมีข้อบังคับให้กระทำและมีให้พระภิกษุสามเณรกระทำ ต่อมารัชกาลที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองสงฆ์ คือ คณะเหนือ (ความวาสี-ซ้าย), คณะใต้ (ความวาสี-ขวา), คณะกลาง (ดูแลในกรุง), คณะอรัญวาสี (พระนักปฏิบัติทั่วไป) รัชกาลที่ ๔ เป็นช่วงที่กำเนิดธรรมยุติกนิกาย (พวกยึดธรรมเป็นหลัก) แต่ยังไม่แยกออกจากคณะทั้ง ๔ ยังอยู่ใต้สังกัดคณะกลาง

รัชกาลที่ ๕ ธรรมยุติกนิกายจึงแยกตัวเป็นอิสระออกมา ความไม่ลงรอยของคณะสงฆ์ระหว่างสองคณะจึงเกิดขึ้นเด่นชัดในประเด็นต่าง ๆ เช่น การรักษาศีลไม่เคร่งครัดซึ่งปรองดองกันได้ หากทุกฝ่ายรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกัน และเรื่องการปกครองสงฆ์มีลักษณะคู่ขนานกับฝ่ายอาณาจักร ในสมัยรัชกาลที่ ๗ และต้นรัชกาลที่ ๘ การปกครองคณะสงฆ์นั้น สมเด็จพระสังฆราชทรงปกครองคณะสงฆ์โดยมีมหาเถรสมาคม (มส.) เป็นที่ปรึกษา ต่อมาในรัชกาลที่ ๘ มีการตราพ.ร.บ.สงฆ์ ๒๔๘๔ แทนพ.ร.บ.สงฆ์ ร.ศ.๑๒๑^{๑๖}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงเหตุการณ์การก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายในรัชกาลที่ ๔ ที่มีการตั้งคณะใหม่จากคณะสงฆ์เดิมที่มีชื่อว่ามหานิกาย “นิกาย-พวกมาก” เนื่องจากมีพระสงฆ์จำนวนมาก ส่วนธรรมยุติกนิกาย หมายถึง “พวกยึดธรรมเป็นหลัก” สมัยที่รัชกาลที่ ๔ ทรงผนวชมีฉายาว่า พระวชิรญาณภิกขุ ทรงก่อตั้งคณะสงฆ์ธรรมยุติตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ ในครั้งที่ดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ ทรงผนวชในสมัยรัชกาลที่ ๒ พ.ศ.๒๓๖๗ ประทับอยู่ที่วัดมหาธาตุ ต่อมาสิ้นรัชกาลที่ ๓ พระวชิรญาณจึงลาสิกขาไปครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๔ ขณะที่ประทับอยู่ที่วัดมหาธาตุ ทรงเลื่อมใสพระสุเมธมุนีพระชาวมอญ ที่เคร่งครัดในพระวินัยได้ศึกษาพระธรรมวินัยและข้อวัตรปฏิบัติจากพระสุเมธ จึงเผยแพร่วัตรปฏิบัติตามพระวินัยแบบมอญ และตั้งคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ที่เรียกว่า ธรรมยุติกนิกายที่วัดสมอราย การที่รัชกาลที่ ๔ ลาผนวชไปขึ้นครองราชย์ทำให้เป็นพระมหากษัตริย์ เป็นผู้นำที่อุปถัมภ์พระศาสนาให้เข้มแข็ง อีกประการหนึ่งกรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธ์ ซึ่งต่อมาได้รับการสถาปนา เป็น ผู้ปกครองบังคับบัญชาคณะธรรมยุติกนิกาย ในสมัยรัชกาลที่ ๔ คณะ

^{๑๖}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๕, ๒๓-๒๗, ๓๓-๓๔.

ธรรมยุติเป็นคณะย่อยที่รวมอยู่ในสังกัดคณะกลางยังไม่แยกออกจากคณะเดิม มาแยกตัวเป็นอิสระในสมัยรัชกาลที่ ๕^{๑๗}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) บรรยายพิเศษศาสนากับความมั่นคงของชาติว่า ศาสนาเป็นความมั่นคงของชาติ ตัวอย่างประเทศจีนเป็นสังคมนิยมที่ประชาชนมีความมั่งคั่งอย่างมาก ประชาชนมีความทุกข์ใจจึงหันเข้าหาลัทธิที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ โดยที่จีนยอมรับลัทธิเต๋าและขงจื้อ ช่วงหลังการปฏิวัติใหญ่ประเทศจีนห้ามมีศาสนาแต่ ๑๐ ปีที่ผ่านมาจีนเปิดกว้างให้ศาสนาเข้ามาได้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่จีนยอมให้เข้ามาเผยแผ่ ด้วยเหตุผลที่ปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐอื่น โดยที่พุทธศาสนาไม่ขัดแย้งกับเต๋าและขงจื้อ กัมพูชาก็อาศัยพุทธศาสนาสร้างความมั่นคงเช่นกัน โดยมีพระสังฆราช ๒ พระองค์จาก ๒ ขั้วอำนาจทางการเมือง ศาสนาจึงเป็นศูนย์รวมใจและเป็นรากฐานของวัฒนธรรมที่เป็นพลังสร้างความสามัคคี

อาณาจักรขอมในอดีตนับถือฮินดูจนสมัยพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ เริ่มนับถือพุทธมหายาน อาณาจักรสุโขทัยก่อตั้งขึ้นใหม่ไม่ต้องการอยู่ใต้การครอบงำของอาณาจักรใด จึงสร้างเอกลักษณ์ไทย เช่น ไม่นับถือศาสนาตามพม่าและมอญที่นับถือพุทธเถรวาท ส่วนไทยนับถือพุทธศาสนาเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ที่มาจากประเทศลังกา ที่มีอิทธิพลจากพระเจ้าอโศกผู้รวบรวมอินเดียเป็นหนึ่ง หากย้อนไปดูขอมโบราณที่ได้รับอิทธิพลจากเทวราชา (มีแนวคิดพระนารายณ์อวตารของพระวิษณุ ตามคติของเทวราชา) อันเป็นอุดมการณ์ของพระมหากษัตริย์ กษัตริย์คือเทวราชาที่เป็นเทพกำเนิดมาปกครองปวงชน อาศัยมโนธรรมศาสตร์เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองโดยมีวรรณะกษัตริย์เป็นผู้ปกครองประเทศไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงทรงปกครองแบบปิตาธิปไตย ซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพปาฐกถาปี ๒๔๗๐ ว่า การปกครองหน่วยเล็ก คือ พ่อครัว, พ่อบ้าน (กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน), พ่อเมือง (เจ้าเมือง), ขุน (เจ้าประเทศราช), ผู้ปกครองสูงสุดคือพ่อขุน ปิตาธิปไตย เป็นการปกครองแบบธรรมราชา ไม่ใช่เทวราชา คือรูปแบบการปกครองของไทยซึ่งได้รับคัมภีร์ธรรมศาสตร์มาจากมอญ

ในสมัยที่ไทยปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นมิได้ปกครองตามอำเภอใจ แต่ปกครองตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่มาจากมอญเป็นภาษาบาลี คัมภีร์ที่มาจากอัครฤคสูตรที่กล่าวถึงการสร้างโลก พระราชามาจากประชาชนให้เป็นใหญ่ดังคำที่ว่า "มหาสมมติ" ดังเช่นสร้อยพระนามของรัชกาลที่ ๕ อเนกชนนิกรสโมสรสมมติราช กรมพระยาดำรงราชานุภาพยังกล่าวถึงความมั่นคงของชาติ ตามปาฐกถาการเมืองการปกครองไทยในอดีตไว้ว่า คนไทยมีลักษณะ ๓ ประการ คือรักอิสรภาพ (love of independent) ความปราศจากอหิงสา ประสานประโยชน์ power of assimilation การที่รักษาประเทศไว้ได้เนื่องมาจากการไม่ยอมเป็นเมืองขึ้น, การไม่เบียดเบียนผู้แพ้-ชนะแล้วไม่เบียดเบียนผู้อื่น, นำคนเก่งมาใช้งาน ในโอวาทปาฏิโมกข์ กล่าวถึงขันติธรรม-ความอดทนเป็นประการแรก

^{๑๗}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พัฒนาการและการจัดองค์กรพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ม.สุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๕๔-๕๗.

ยูเนสโกประกาศว่า สันติจะมีได้ต้องอาศัยขันติธรรมเคารพ และยอมรับซึ่งในวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายของโลก สรุปราชธรรมตามคัมภีร์มณูธรรมศาสตร์ ประกอบด้วยพระราชอำนาจและราชธรรมเป็นผู้สร้างความพึงพอใจ ซึ่งเอาอำนาจมาจากพระราชานำธรรมมานำหน้า และประชาชนตามพระพุทธศาสนา ไม่เข้มแข็งแกใครโดยสร้างความมั่นคงของมนุษย์และชาติ^{๑๘}

พระไพศาล วิสาโล กล่าวถึงพระพุทธศาสนาไทยในอนาคตฯ ความตอนหนึ่งว่าการปฏิรูปพระศาสนา เกิดขึ้นนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงคำสอนให้เป็นไปในทางเหตุผลนิยม และประจักษ์นิยมมากขึ้น ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ จนถึงการออกพ.ร.บ.ลักษณะการปกครองสงฆ์ร.ศ. ๑๒๑ มีผลทำให้เกิดระบบราชการในคณะสงฆ์โดยน้อมรับนโยบายของรัฐ มาเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการของคณะสงฆ์ ซึ่งอาจเห็นว่าเป็นการปรับตัวองค์กรสงฆ์เพื่อรักษาคุณค่าเดิมไว้ แต่ความจริงเป็นการปรับตัวตามกระแสการเปลี่ยนแปลงตามอารยธรรมตะวันตก บทบาททางสังคมของคณะสงฆ์เริ่มลดลง โดยพระภิกษุสงฆ์ถูกเปลี่ยนแปลงบทบาทการให้การศึกษาตามหัวเมือง ที่รับมอบหมายในสมัยรัชกาลที่ ๕ และหมดความหมายลงตามลำดับ ซึ่งสังคมสมัยใหม่ที่พัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในสมัยรัชกาลที่ ๖ แยกงานทางการศึกษาออกไปต่างหากจากพระศาสนา จนในที่สุดกระทรวงธรรมการเปลี่ยนเป็นกระทรวงศึกษา ทำให้การดูแลพระสงฆ์ไปขึ้นกับกระทรวงวัง^{๑๙}

พระไพศาล วิสาโล กล่าวถึงการผ่านวิกฤตศีลธรรมตามทัศนะใหม่ โดยการใช้อำนาจนิยมของรัฐเกิดขึ้นเป็นรูปแบบรัฐชาติ ทำให้เกิดแบบแผนเดียวกันทั้งประเทศ อาทิ ภาษา การศึกษา ศาสนา การปกครอง เป็นต้น สิ่งตามมาคือการแผ่ขยายอำนาจรัฐไปในทุกมิติของสังคม มีการใช้อำนาจรัฐทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม สร้างความเปลี่ยนแปลงในบ้านเมืองจากการใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมโดยอาศัยระบบราชการหรือแม้แต่คณะสงฆ์ก็ตาม ทำให้ผู้คนพึ่งพารัฐมากขึ้นโดยรัฐมีอำนาจเหนือชุมชนและปัจเจกบุคคลมากขึ้น เจ้าหน้าที่รัฐมีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับระบบทุนนิยม และแผ่ออกไปสู่สังคมทั่วประเทศ ซึ่งอำนาจนิยมของรัฐเข้ายึดทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งปราบปรามผู้เห็นต่าง เช่นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๖ ตุลา และพฤษภาทมิฬ เป็นต้น ระบบทุนนิยมทำให้ระบบบริโภคนิยมและอำนาจนิยม เป็นปัจจัยสำคัญในการบั่นทอนทางศีลธรรมของสังคมไทย

ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในการก่อกลุ่ศีลธรรม โดยมีมาตรการเช่นการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและฟื้นฟูชุมชนให้แข็งแรง การสร้างสายสัมพันธ์ของครอบครัวในชนบท และการฟื้นฟูชุมชนให้เข้มแข็งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีสายสัมพันธ์เกื้อกูลกัน และการก่อกลุ่สังคมให้มี

^{๑๘} พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร., ถอดความ-ศาสนากับความมั่นคงของชาติ:บรรยายพิเศษต่อสถาบันเสนาหลักแผ่นดิน, ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, [ออนไลน์], ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=AE7H> [๒๓ มี.ค.๖๐].

^{๑๙} พระไพศาล วิสาโล, *พุทธศาสนาไทยในอนาคต*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๐-๑๔๒.

ศีลธรรมประกอบกับการฟื้นฟูบทบาทของคณะสงฆ์ที่มีพลังทางศีลธรรม ที่เป็นแบบอย่างแก่คนในสังคมช่วยส่งเสริมพลังปัญญาและศีลธรรม ต้องมีการปฏิรูปการปกครองและการศึกษาของคณะสงฆ์อย่างจริงจัง และการกระจายอำนาจเพื่อให้การปกครองมีประสิทธิภาพ โดยใช้อำนาจน้อยแต่ใช้ปัญญาและคุณธรรมมากโดยในอดีตพระสงฆ์มีอิทธิพลทางศีลธรรมต่อคนไทย เพราะเหตุว่าท่านสงเคราะห์ชาวบ้านแทบทุกเรื่อง ซึ่งในสมัยนั้นผู้ใดมีปัญหาจะเข้าหาวัดเนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมของชุมชน แต่ปัจจุบันพระเข้าหาชุมชน เนื่องจากบริบททางสังคมและเหตุปัจจัยที่มีความแตกต่างจากสังคม ในสมัยอดีตที่ผ่านมา^{๒๐}

ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ กล่าวถึงแผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ ความตอนหนึ่งว่า เจ้าชายสิทธัตถะกระทำการใดต้องมี แผนการ-วิธีการ เสมอ ทรงเป็นลูกกษัตริย์ที่เรียนวิชาทางโลกและทางธรรม สมัยพุทธกาลแคว้นสักกะเป็นแคว้นภายใต้การปกครองของแคว้นโกศลเป็นพวกอารยัน ซึ่งถูกแคว้นสักกะว่าเป็นพวกมีลักษณะคือพวกป่าเถื่อน พระองค์จึงหาทางเอาชนะพวกอารยันแต่กำลังพลน้อยกว่า จึงทรงหาวิธีการอื่นคือชนะโดยปัญญาหาทางออกจากเมืองไปค้น หาโมกขธรรม/เพื่อความดับทุกข์ในฐานะราชาผู้เบื่อโลกและเดินทางไปเพียงคนเดียว

พระพุทธเจ้าสามารถเอาชนะพวกอารยันโดยปัญญาที่ทรงบรรลุธรรมแล้ว เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว เพื่อความแน่ใจในแผนการให้สำเร็จจึงเดินทางไปสั่งสอนปัญจวัคคีย์ และทรงเผยแผ่ศาสนาแก่บุคคลชั้นนำในเมืองพาราณสี เช่นเศรษฐี เป็นต้น อันเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและเป็นการสร้างอิทธิพลเหนือศาสนาอื่น ทรงเทศนาแก่ลูกกษัตริย์ ๓๐ องค์จนบรรลุธรรมแล้วให้สาวกทั้ง ๓๐ แยกกันไปเผยแผ่ศาสนาในที่ต่าง ๆ ส่วนพระองค์ไปสู่อุรุเวลาเสนานิคม แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะชนิด win-win ย่อมเป็นประโยชน์ผู้ชนะและผู้แพ้ แผนการของเจ้าชายสิทธัตถะใช้ “แผนการ” และ “วิธีการ” ที่ละมุนละม่อมไม่ต้องใช้กำลังทหาร แต่ใช้กำลังทางปัญญาจนได้ชัยชนะ^{๒๑}

เสฐียร พันธงศรี กล่าวถึงพุทธประวัติมหายานความตอนหนึ่งว่า การปกครองสมัยพุทธกาลนั้นศากยวงศ์ปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งครองกรุงกบิลพัสดุ์ โดยขณะนั้นแคว้นโกศลมีอิทธิพลเหนือกรุงกบิลพัสดุ์ ส่วนรูปแบบการปกครองของสมณราชวงศ์สมาชิกรัฐสภาจาก ศากยวงศ์ทั้งหมด ผู้ใหญ่ในแคว้นของศากยะได้รับเลือกให้เป็นใหญ่ตามวาระ โดยผลัดกันขึ้นเป็นใหญ่เรียกว่าราชา ส่วนสมณศากยะเรียกว่าสังฆะซึ่งเป็นสมณราชวงศ์ โดยกำหนดว่าศากยวงศ์ทุกพระองค์เมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ จะได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกรัฐสภาเรียกว่า สันถาคาร มีบุโรหิตที่ได้รับแต่งตั้งจากพระราชให้เป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ ทำหน้าที่ประธานสมณราชวงศ์ ในเวลาต่อมา

^{๒๐}พระไพศาล วิสาโล, *ฝ่าฟันวิกฤตศีลธรรม ด้วยทัศนะใหม่*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามลดา ๒๕๔๙), หน้า ๑๙, ๒๔-๒๘.

^{๒๑}ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ, *หนังสือแผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ*, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๔, ๕, ๖๖, ๖๗.

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีอายุครบ ๒๐ ปี จึงมีการเรียกประชุมสมณราชวงศ์เพื่อเสนอให้พระองค์เป็นสมาชิกสภา มีหน้าที่ช่วยเหลือปกครองบ้านเมือง ในช่วงนั้นการจะประกาศสงครามต้องให้สภาตัดสินโดยใช้เสียงข้างมาก ในครั้งนั้นเจ้าชายสิทธัตถะเป็นสมาชิกสภาเกิดกรณีพิพาทขึ้นในที่ประชุม ส่วนใหญ่ต้องประกาศสงครามกับโกลิยวงศ์ โดยเจ้าชายสิทธัตถะอ้างความเกี่ยวพันเป็นพี่น้องกับโกลิยวงศ์ไม่เห็นด้วยในการทำสงครามซึ่งเสียงข้างมากในสภาไม่รับฟังพระองค์ ประธานสภาจึงให้เกณฑ์ไพร่พลเพื่อประกาศสงคราม พระองค์จึงประกาศแก่สภากว่าขอคัดค้านไม่ขอมีส่วนร่วมในสงครามนี้ และการทำสงครามไม่ก่อประโยชน์ศากยวงศ์ ถ้าพระองค์ไม่ปฏิบัติตามมติสภาย่อมถูกลงโทษและทรงแถลงต่อสภากว่า หากจะลงโทษแก่ราชวงศ์ของพระองค์ขอให้ลงโทษแก่พระองค์เพียงคนเดียว จะเป็นตายหรือเนรเทศก็สุดแต่สภาพิจารณา โดยมีมติเนรเทศเจ้าชายและทำให้สภาเลื่อนการประกาศสงครามออกไป^{๒๒}

ส.ศิริรักษ์ กล่าวถึงแนวคิดอุดมรัฐของเพลโต ที่ให้ความหมายสอดคล้องกับพระ พุทธศาสนาในเรื่องอุดมรัฐว่า เป็นรัฐในอุดมคติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีผู้ปกครองที่เป็นนักอุดมคติ และผู้ปกครองจะมีอุดมคติได้ก็ต่อเมื่อประพฤติตนตามกฎหมายแห่งรัฐธรรมนูญที่ตั้งตามอุดมธรรม สรุปได้ในภาพรวมได้ว่า

๑. การปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นรูปแบบที่ประชาชนเป็นใหญ่ ประชาชนมีอำนาจ และใช้อำนาจ แต่ธรรมาธิปไตยมีธรรมเป็นใหญ่ มีธรรมและใช้ธรรมเป็นอำนาจ

๒. หลักการประชาธิปไตย มีหลักการ ๓ หลักการคือ เน้นหลักเสรีภาพ หลักปัจเจกชนนิยมและหลักความเสมอภาค ส่วนธรรมาธิปไตยมี ๓ หลักการคือ ธรรมฐิติ-ผู้ปกครองผู้ทรงธรรม ธรรมนิติ-ระบบหรือกระบวนการมีความเป็นธรรม และธรรมมติ-เสียงที่โหวตกันหรือมติที่ออกมาต้องประกอบด้วยคุณธรรม^{๒๓}

ปรีชา ช่างขวัญยืน กล่าวถึงหลักธรรมาธิปไตยว่าไม่ใช่รูปแบบการปกครอง แต่สามารถใช้เป็นหลักการสำคัญทางการเมือง และให้คำอธิบายว่าการที่จะอาศัยความถูกต้อง ความดีหรือเหตุผลเป็นที่ตั้ง ไม่เพียงพอที่จะถือว่าเป็นหลักการสำคัญทางการเมืองได้ และจะทำให้เป็นระบอบการปกครองไม่ได้เพราะธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบอบการปกครอง แต่จะใช้เป็นหลักสำคัญทางการเมืองได้ ธรรมะสามารถอธิบายความสำคัญทางการเมืองได้ทุก ๆ เรื่อง โดยจุดมุ่งหมายของธรรมะในการปกครองมีหลักสำคัญ ได้แก่หลักธรรมาธิปไตยหรือหลักอริปไตย ๓ ดังระบุไว้ในสังคัสสูตรคือ อัตตาริ

^{๒๒} เสฐียร พันธรั้งชัย, **พุทธประวัติมหายาน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘-๒๐.

^{๒๓} ส.ศิริรักษ์, **แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๓).

เตยยะ (ความมีตนเป็นใหญ่) โลกาธิปไตยยะ (ความมีโลกเป็นใหญ่) และธรรมาธิปไตยยะ (ความมีธรรมเป็นใหญ่)

อธิปไตยสามนั้นไม่เกี่ยวกับหลักอธิปไตยตามทฤษฎีตะวันตก กล่าวคืออรรถาธิปไตยคือการที่ผู้ครองอำนาจนั้นถือตนเองเป็นใหญ่ หรือถือเหตุผลส่วนตัวเป็นใหญ่ ผลประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ โลกาธิปไตยนิยมตามชาวโลกเป็นใหญ่ หรือไม่มีหลักการที่แน่นอนโดยอาศัยหมู่ชน หาความนิยมเป็นใหญ่ส่วน ธรรมาธิปไตยถือหลักธรรมเป็นใหญ่คือถือหลักความถูกต้องดีงาม และความจริงเป็นใหญ่ หลักธรรมาธิปไตยเป็นหลักที่ดีที่สุดของหลักอธิปไตยสามเหมาะแก่การปกครองในทุกสังคม^{๒๔}

ปรีชา ช่างขวัญยืน กล่าวถึงแนวคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎกความว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญผู้ปกครองมากกว่าระบบการปกครอง หากผู้ปกครองเป็นคนดีแล้วทุกอย่างก็ดี โดยไม่ได้กล่าวถึง การเป็นคนดีแตกต่างจากการเป็นผู้ปกครองที่ดีอย่างไร ดังที่มาคิเวลลีระบุไว้ว่า จักรพรรดิเป็นผู้กระทำการอะไรง่าย ๆ เมื่อทำตามข้อปฏิบัติแล้ว ผลดีที่ตามมาคือประชาชนมีความสุขและเมื่อให้ความรู้แก่บรรดาภคิตรีแล้ว มีความเห็นชอบด้วยและประพฤติตามได้โดยง่าย โดยที่ในปัจจุบันหากนำหลักธรรมของผู้ปกครองที่ควรปฏิบัติ มาเป็นสนับสนุนจะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งเพราะในปัจจุบันไม่มีกฎหมายหรือมีธรรมะใดกล่าวไว้เฉพาะ การเป็นผู้ปกครองนั้นอาศัยหลักธรรมของผู้ปกครองอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ จะต้องมีหลักธรรมของบุคคลทั่วไปเป็นพื้นฐานเสีย ก่อนหลักธรรมของผู้ปกครองที่ดีนั้นได้แก่ทศพิธราชธรรม โดยที่ธรรมราชาคือ แนวคิดเรื่องวาระธรรมราชากับเทวราช ความเป็นธรรมราชาในสังคมไทยมีความสำคัญอย่างมาก^{๒๕}

ปรีชา ช่างขวัญยืน กล่าวถึงแนวคิดธรรมรัฐและธรรมราชาความว่า ธรรมรัฐเป็นรูปแบบธรรมเนียมไม่ใช่อำนาจนิยม เช่นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างเดียว ไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางการเมืองทั่ว ๆ ไป ความชอบธรรมของพระเจ้าแผ่นดินเกิดจากการใช้หลักธรรมไม่ใช่อำนาจ การอบรมสั่งสอนบุคคลให้มีศีลธรรมเป็นหน้าที่สำคัญของพระเจ้าแผ่นดิน ที่ทรงธรรมการเคารพผู้ที่ควรเคารพอาทิผู้มีธรรมทำให้ผู้ทรงธรรมมีอำนาจ คนส่วนใหญ่ยอมเชื่อฟังการกดขี่ซึ่งตามทฤษฎีตะวันตกไม่ถือว่าเป็นอำนาจที่ดี สิ่งที่ปรัชญาทางการเมืองไม่ได้ระบุไว้คือการที่ผู้ปกครองที่ดีเป็นส่วนสำคัญของระบบการปกครองจะต้องเป็นเช่นไร ธรรมราชาคือการสร้างคนดีมาเป็นผู้ปกครองที่ดีและข้าราชการที่ดี ดังเช่นระบอบการเมืองที่ได้รับความนิยมทั่วไป ^{๒๖}

^{๒๔}ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ธรรมรัฐ-ธรรมราชา**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๑๙๗.

^{๒๕}ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬา, ๒๕๓๔), หน้า ๗๗-๙๒.

^{๒๖}ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ธรรมรัฐ ธรรมราชา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๑๕-๑๑๖

ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวถึงแนวคิดการนำสถาบันฯ ไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองว่า จากเหตุการณ์ของการก่อตั้งองค์กรเก็บขยะแผ่นดิน ใช้วิธีการที่ส่อไปในทางที่จะก่อให้เกิดความรุนแรง เช่นกองกำลังติดอาวุธสงคราม, เรียไ้เงินเพื่อตามจับผู้ที่ทำผิดกฎหมายมาตรา ๑๑๒ ใช้วิธีการที่ไม่ชัดเจนดูเหมือนว่าจะใช้ความรุนแรงในการจัดการ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ทางอ้อม ในช่วงระยะเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมาสถาบันพระมหากษัตริย์ ถูกดึงมาเกี่ยวข้องกับการเมือง การกระทำดังกล่าวเป็นการสร้างความเสียหายแก่สถาบันฯ และถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างมาก โดยทุกฝ่ายนำเอาสถาบันฯ มาเกี่ยวข้องทางการเมือง ผลที่ตามมาคือจะทำให้ภาพลักษณ์ทางสถาบันฯ กลายเป็นฝ่ายตรงข้ามกับประชาธิปไตย อันทำให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างยิ่ง

การก่อตั้งองค์กรเก็บขยะแผ่นดินซึ่งนำไปสู่การที่พ่อแม่แจ้งจับลูกสาว เนื่องจากถ่ายคลิปปาดพิงเบื้องสูงว่า”เหตุการณ์พ่อแม่แจ้งความจับลูกตัวเองถือว่าเป็นเรื่องน่าตกใจ” เนื่องจากตามปกติพ่อแม่ลูกย่อมผูกพันกัน ซึ่งหากเทียบกันแล้วลูกสาวที่โจมตีสถาบันฯ เทียบกับขององค์กรเก็บขยะแผ่นดินที่คุกคามสิทธิของบุคคล รวมถึงความพยายามเปลี่ยนองค์กรมาเป็นกองกำลังติดอาวุธ ทำการไล่ล่าผู้อื่นนั้นไม่อาจเทียบกันได้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวผิดกฎหมายหรือไม่อย่างไรนั้น สิ่งใดจะเป็นอันตรายต่อสถาบันฯ มากกว่ากันนั้น หากกล่าวถึงอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาสิ่งที่น่ากลัวที่สุด คือการผลักดัน พ.ร.บ. ปกป้องพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความพยายามจะลงโทษคนทวิจารณ์พระพุทธศาสนา จึงถือว่าเป็นการทำให้พุทธศาสนาหมดความศักดิ์สิทธิ์และความสำคัญ เกิดการต่อต้านและยิ่งจะกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ปรากฏในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาจึงกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มคนที่พยายามคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วยอำนาจรัฐ จึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากในอดีตไม่มีขอบเขตอุดมการณ์ทางความคิดที่ชัดเจน แต่มีความพยายามจะขีดเส้นความชัดเจนเช่นเดียวกับศาสนาอื่นในโลกสมัยใหม่ ซึ่งความขัดแย้งมีเพียงอิสลามเพียงศาสนาเดียวที่มีการขีดเส้นไว้อย่างชัดเจนมานานก่อนการปะทะกับวัฒนธรรมทางศาสนาของตะวันตก ทำให้อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยลดลง ตั้งแต่เริ่มปฏิรูปคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ที่ ๕ ที่ ๖ ปัจจุบันมหาเถรสมาคมผูกขาดได้แต่สงฆ์-จีวร ซึ่งพ.ร.บ.ปกป้องพระพุทธศาสนาที่อยู่ในมือของสนช.นั้น เป็นอันตรายที่อาจจะกลายเป็น “ม. ๑๑๒ ทางศาสนา” เพราะเป็นการเอาอำนาจรัฐให้ศาสนาเพื่อลงโทษคนทวิจารณ์ศาสนา^{๒๗}

ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวถึงแนวคิดรัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมกับศาสนาประเทศไทย โดยคำว่า “การเมือง” มีความเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ แปลว่าคนในกลุ่มต่างๆ มีความสัมพันธ์กันในเชิงอำนาจเช่น การที่เข้าไปในร้านอาหารความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อาจจะปรากฏให้เห็นไม่เด่นชัด ถ้าหากเข้าร้านอาหารเพื่อกินอาหารเป็นคนแรกนั้น เหมือนกับว่าเป็นเทวดา

^{๒๗} ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์, บทสัมภาษณ์สำนักข่าวอิศรา โดย ชยณัฐ มีเงิน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.isranews.org/isranews-article/item/28813-nidhis.html> [๒๓ เม.ย ๒๕๕๗].

ลงมาจุติในร้าน เช่นนี้ถือว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยทั่วไปแล้วเป็นเพียงลูกค้าเข้าร้านคนหนึ่งเท่านั้น ไม่ปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เด่นชัดนอกจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ สถาบันต่าง ๆ ไม่ว่าในทางการเมือง สังคม ศาสนาหรือวัฒนธรรม โดยสถาบันหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นและคนอื่น ๆ ในสังคมที่มีความสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบนั้นมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจอยู่ด้วย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกล่าวได้ว่าเป็นอิทธิพล โดยที่อำนาจหรืออิทธิพลนั้นเหมือนกัน ต่างกันที่ อำนาจมีกฎหมายมีประเพณีรองรับ อิทธิพลเป็นอำนาจที่ไม่มีกฎหมาย ไม่มีประเพณีและวัฒนธรรมมารองรับจึงเรียกว่าอิทธิพล อาจกล่าวได้ว่าศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งทำให้อำนาจหรืออิทธิพลของสถาบันบางสถาบันและแผ่ขยายไป ในขณะเดียวกันก็ร่อนอำนาจของสถาบัน

หากกล่าวถึงศาสนากับการเมือง ในมุมมองที่ว่าพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นองค์กรพระสงฆ์หรือคำสอนก็ตาม มีความเกี่ยวข้องในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยพระพุทธศาสนาเข้าไปเพิ่มและลดทอนอำนาจแก่บุคคลบางกลุ่ม ในอดีตไทยมีพระภิกษุจำนวนมากซึ่งมีอิทธิพลต่อชาวบ้านและมีอำนาจมากในสังคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับองค์กรสงฆ์นั้นส่งผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์รวมทั้งกลุ่มคนในสังคม เช่นสมัยรัชการที่ ๕ ^{๒๘}

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ กล่าวถึงพระพุทธศาสนากับการเมืองไทยว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยมีพ่อขุนรามคำแหงเป็นธรรมราชา ต่อมา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตอบแนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่ยังไม่เหมาะสมกับสังคมไทย การนำความเชื่อและคติทางพุทธมาอธิบายอาณาจักร “จักรวาลทัศน์แบบพุทธ” คือ การนำเสนอมุมมองเอกภาพและเชื่อมโยงกันระหว่างโลกมนุษย์ ที่เป็นจุลภาคและจักรวาลที่เป็นมหภาคแสดงถึงจุดมุ่งหมายของมนุษย์ที่อยู่ในภาวะเหนือโลก ได้แก่ความฝันใหม่ของชนชั้นปกครองควบคุมทรัพยากร ประการต่อมา จักรวาลทัศน์แบบพุทธไม่ได้แยกออกจากแนวคิดปัญหาท้องถิ่น โดยพระพุทธศาสนามีอิทธิพลแทนที่ความเชื่อผีในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ช่วงที่พระพุทธศาสนาเข้ามาผนวกกับศาสนาถิ่นได้ เพราะศาสนาพุทธมีพุทธวิธีในการคิดวิเคราะห์ที่ซับซ้อนมากกว่า ซึ่งจำแนกแบ่งเป็นขั้นเป็นตอนและมีฐานะทำให้เกิดความหลากหลายในสังคม ^{๒๙}

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย จันทรเรือง กล่าวถึงการเมืองแนวพุทธของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชว่า ธรรมราชาภิราชธิปไตยมีหลักคิดทางการเมืองแนวกษัตริย์นิยม และพุทธนิยม

^{๒๘}ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์, ถอดความบรรยายพิเศษศาสนากับการเมืองฯ: ศาสนากับรัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย, สถานที่บรรยายประชาไท, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: websit3 [http://prachatai.com/ category.](http://prachatai.com/category/) [๒๕ ก.พ. ๒๕๕๘].

^{๒๙}ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, บรรยายพิเศษ พุทธศาสนากับการเมืองไทย: โดยกลุ่มสภาน้ำโดม, คณะศิลปศาสตร์ธรรมศาสตร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://prachatai.com/journal/ 2015/02/ 58062.](http://prachatai.com/journal/2015/02/58062) [๒๑ ก.พ. ๒๕๕๘].

ตามคุณลักษณะของธรรมราชาคือ พระราชาหรือพระมหากษัตริย์ทรงใช้หลักธรรม ในการปกครอง ประชากร และเป็นผู้ปกครองประเทศไทยเป็นเวลานาน อำนาจอธิปไตยในอดีตการปกครอง ประเทศเป็นพระราชอำนาจของพ่อขุนในสมัยสุโขทัย พระราชาในสมัยอยุธยา และพระมหากษัตริย์ใน สมัยรัตนโกสินทร์ มีอำนาจสิทธิขาดแต่พระองค์เดียวเรียกว่าสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ส่งผลให้สถาบัน พระมหากษัตริย์อยู่ฐานะที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย ความโดดเด่นของธรรมราชากับราชาธิปไตยยังอยู่ในระบบการเมือง ปัจจุบันการปกครองของไทย มี พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงพระปรีชาสามารถ โดยมีความเชื่อว่าทรงเป็นผู้มีบุญบารมีเหนือคนทั่วไป เช่น เดียวกับราชานักปราชญ์ตามแนวคิดทางการเมืองของเพลโต ความเคลื่อนไหวทางการเมืองจะไป ทิศทางใด ไม่ว่าเผด็จการหรือเกิดวิกฤตทางการเมืองอย่างไรพระมหากษัตริย์ หรือพระราชาจะทรง เข้ามามีส่วนได้รับการกล่าวถึงเสมอ^{๓๐}

สงบ เชื้อทอง กล่าวไว้ในเรื่อง “รัฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์” ว่า ระบบการปกครองแบบ ประชาธิปไตย คือ การปกครองที่ยึดหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ไม่ว่าจะเป็นระบอบ ประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (Parliamentary Democracy) หรือแบบประธานาธิบดี (Presidential Democracy) หากอำนาจสูงสุดในการกำหนดการปกครองอยู่ที่ประชาชน รูปแบบนั้นเป็นการ ปกครองแบบประชาธิปไตยทั้งสิ้น ประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นจำเป็น ต้องมี รัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจเป็นรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษรหรือไม่ใช้ก็ได้ เพราะประชาธิปไตยนั้นถือ การปกครองโดยกฎหมาย (Rule by law) อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญนั้นเป็นเพียงกติกาของการ ปกครอง ไม่ใช่เครื่องหมายการแสดงความป็นประชาธิปไตย ฉะนั้นการที่ประเทศใดมีรัฐธรรมนูญจึง มิได้หมายความว่าประเทศประชาธิปไตย บางประเทศเช่น สหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชา ธิปไตยประชาชนจีน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่ามีการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ ต่างก็มี รัฐธรรมนูญด้วยกันทั้งสิ้น^{๓๑}

พิฑูร มลิวัลย์ กล่าวถึงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา อันเป็นเหตุการณ์หลังพระ พุทธเจ้า ทรงปรินิพพาน โดยฝ่ายเถรวาทและฝ่ายอักษะยวาทแต่ละสำนักนั้นเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์กันเอง พระมหากัสสปเถระเป็นผู้นำสูงสุดของสงฆ์ (พระสังฆปริณายก) ในฝ่ายเถรวาท ซึ่งยึดถือรูปแบบเดิม ไม่ยอมถอนสิกขาบทเล็กน้อยตามพระพุทธานุญาตในช่วงก่อนนิพพาน พระปุราณะเป็นผู้นำสงฆ์อีก ฝ่ายหนึ่งที่ไม่ยอมรับมติของฝ่ายเถรวาท ถือเป็นจุดเริ่มต้นของฝ่ายอักษะยวาทในการแยกตัวออกมา ซึ่ง

^{๓๐} ผศ.ดร. สมหมาย จันทรเรือง, มติชนรายวัน:แนวคิดทางการเมืองแนวพุทธของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ หน้า ๒๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1429617079 [๒๑ เมษายน ๒๕๕๙].

^{๓๑} รศ. สงบ เชื้อทอง, รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: หจก.เอ็ม.ที.เพลส., ๒๕๕๒), หน้า ๒๙๘, ๓๐๔

ถือการถือนสิกขาบทเล็กน้อยได้ตามพระพุทธานุญาต การปกครองคณะสงฆ์กระจายกันอยู่ในสำนักหรือในภิกษุอื่น ๆ ถึงแม้รัฐไม่เข้ามาเกี่ยวข้องภายในคณะสงฆ์แต่ก็ให้การอุปถัมภ์ ในบางคราวพระราชแห่งรัฐที่นับถือพุทธศาสนาเช่น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงให้ความอุปถัมภ์ฝ่ายเถรวาท โดยมีพระโมคคัลลิตตบุตรตีสเถระเป็นหัวหน้าคณะสงฆ์ ที่ทำการสังคายนาฝ่ายเถรวาทครั้งที่ ๓ ส่วนพระเจ้ากนิษฐาทรงอุปถัมภ์ฝ่ายอจาริยวาทในสมัยสังคายนาของฝ่ายนั้น ทั้งนี้พระโมคคัลลิตตบุตรตีสเถระที่เป็นหัวหน้าเป็นจุดเริ่มต้นของการยกย่องคณะสงฆ์บางนิกาย ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสมณะศักดิ์ที่สืบต่อมาถึงทุกวันนี้^{๓๒}

ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี กล่าวถึงการกระจายอำนาจ ตามโครงสร้างพัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความท้าทายในการบริหารท้องถิ่นไทย เพื่อสร้างความเข้าใจและความชัดเจนในแง่ของความหมายและเป้าหมาย การกระจายอำนาจโดยศึกษาเชื่อมโยงบริบทของพัฒนาการและโครงสร้างการกระจายอำนาจของไทย มาพิจารณาพร้อมกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจการบริหารราชการส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการรวบรวมและวิเคราะห์ที่ตั้งข้อสังเกตถึงความท้าทายบางประการในการบริหารท้องถิ่นไทย เพื่อสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการกระจายอำนาจ การจัดวางโครงสร้างการกระจายอำนาจของไทย ในการพัฒนาการความสัมพันธ์ทางอำนาจและความท้าทายในการบริหารท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่แนวโน้มการปรับตัวทางการบริหารท้องถิ่นไทย ในการกระจายอำนาจโดยมีความหมายและเป้าหมายเพื่อลดทอนอำนาจรัฐ และพัฒนาการบริหารที่ตอบสนอง ต่อความต้องการของประชาชนในระดับย่อยให้มากที่สุด ให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการประชา ธิปไตย ซึ่งพยายามสร้างกระบวนการเพื่อให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย เข้ามามีโอกาสตัดสินใจในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตน (Local Self Governing) โดยไทยเป็นประเทศที่มีพัฒนาการทางอำนาจเชิงประวัติศาสตร์ในการรวมศูนย์อำนาจที่เข้มแข็ง (Strong Centralization) มาเป็นเวลานาน แต่การพัฒนาโครงสร้างในการกระจายอำนาจที่ไม่อาจกล่าวได้ว่ามีความสมบูรณ์ ทั้งทาง การบริหารการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งอำนาจของท้องถิ่นไม่มีอิสระอย่างเต็มที่ในการบริหาร อันเนื่องจากการกำกับดูแลของการบริหารราชการส่วนกลางที่ยังมีอยู่สูง ในหลายด้านทั้งการบริหารงานบุคคลและการบริหารการจัดเก็บภาษีและงบประมาณ ปัญหาทางความสัมพันธ์ของนักการเมืองท้องถิ่นและข้าราชการประจำในท้องถิ่น รวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจบริการสาธารณะ ยังไม่เต็มกระบวนการตามเจตนารมณ์ของการกระจายอำนาจ^{๓๓}

^{๓๒}พิฑูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๗๐.

^{๓๓}ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี, การกระจายอำนาจ:โครงสร้างพัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความท้าทาย, (สงขลา: วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๘), หน้า ๔๐-๔๑.

รศ.ศิริวรรณ เสรีรัตน์ ได้รวบรวมแนวคิดนักวิชาการตะวันตก ด้านหลักการบริหารอำนาจ (Power) มีลักษณะเป็นความสามารถที่จะใช้อิทธิพลสั่งการ และใช้งานบุคคลอื่นหรือให้มีการกระทำบางสิ่งที่มีอำนาจต้องการ โดยลักษณะของอำนาจ (The nature of power) คือความสามารถในการใช้อำนาจให้เกิดประสิทธิผล ในการใช้แรงจูงใจบุคคลทุกระดับในทุกสถานการณ์ และในการนำทำให้ผู้ตามใช้ความสามารถในการทำงานของกลุ่มในการแก้ปัญหาเฉพาะด้าน อำนาจมีแหล่งที่มา (Sources of power) การที่ผู้นำสามารถใช้อำนาจต่าง ๆ นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ แหล่งที่มาของอำนาจ (power) ได้แก่ ๑) อำนาจทางกฎหมาย ๒) อำนาจในการให้รางวัล ใ) อำนาจในการลงโทษ ๔) อำนาจที่เกิดจากการมีข้อมูล ๕) อำนาจที่เกิดจากความเชี่ยวชาญ ๖) อำนาจที่เกิดจากการอ้างอิง และอำนาจคือความสามารถที่มีอิทธิพลในสั่งการและใช้งานบุคคลอื่นได้ หรือเป็นความสามารถที่จะทำให้บุคคลอื่นกระทำบางสิ่งที่ต้องการ การนำ (Leading) คือ กระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการจูงใจบุคคลอื่น ซึ่งต้องอาศัยความเป็นผู้นำที่มีความสำคัญในสภาพแวดล้อมที่สลับซับซ้อน เพื่อให้การนำมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจึงต้องเข้าใจลักษณะของผู้นำและอำนาจของผู้นำ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะผู้นำกับตัวผู้นำ

กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal processes) มีองค์ประกอบ ๓ ประการคือบุคลิกภาพ สัมพันธภาพและสถานการณ์ กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นหลักที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงาน หลักพื้นฐานของกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม (Group) คือบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน คือแต่ละฝ่ายมีอิทธิพลต่อกันโดยคำนึงถึงจิตวิทยาของอีกคนหนึ่ง และยอมรับในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือหมายถึงบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปซึ่งมีปฏิสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและการมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ส่วนบทบาทการบริหารจัดการด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คืออำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นทางการแบ่งได้เป็นบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ข้อมูลข่าวสารและการตัดสินใจ ซึ่งบทบาทด้านความสัมพันธ์ของบุคคลแบ่งได้เป็นสามบทบาทคือหัวหน้า ผู้ประสานงานและผู้นำ การที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่ถูกกำหนดแน่นอน ผู้บริหารต้องทำงานในฐานะผู้ประสานงานขององค์การ ซึ่งต้องมีความรับผิดชอบมากต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์การ^{๓๔}

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

ศ.ดร.ลิขิต ธีระเวคิน กล่าวถึง ความถูกต้องทางกฎหมายความชอบธรรมทางการเมืองและธรรมแห่งอำนาจว่า อำนาจเป็นแนวคิดสำคัญในทางปกครองต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง จากการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้วเกิดความขัดแย้งขึ้นเนื่องจากทรัพยากรต่าง ๆ มีจำกัด โดยสถานะทางสังคมที่แตกต่างกันและเหนือกว่า

^{๓๔}รศ.ศิริวรรณ เสรีรัตน์, และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: บ.ธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗๘, ๒๗๙, ๓๔๗.

ผู้อื่น เพราะฉะนั้นอำนาจจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง สำหรับมนุษย์ในการจัดการความขัดแย้ง และจัดระเบียบสังคมของตนเองหรือที่เรียกกันว่าการปกครองบริหาร^{๓๕}

ชโยนันต์ สมุทวณิช กล่าวถึง รัฐในแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ในมิติทางการเมืองการปกครอง งานวิจัยนี้เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในมิติต่าง ๆ ในแง่ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ รวมถึงบริบททางสังคม, วัฒนธรรมตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมภายนอก ภายใน เป็นพื้นฐานทฤษฎีแนวคิดในการศึกษารัฐกับสังคม รัฐ ตามแนวคิดของโรเจอร์ เบญจมิน และเรมอนด์ ดูวอลล์ แยกออกเป็นฐานะรัฐบาลและฐานะระบบราชการ ขนชั้นปกครองรวมถึงโครงสร้างทางอุดมการณ์ ส่วนแนวคิดของมิลิแบนด์ รัฐประกอบด้วยสถาบันคือ รัฐบาล ระบบราชการ ศาลและตำรวจ แต่พอลลันท์ซาส กล่าวว่ารัฐคือความสัมพันธ์สังคมแบบขนชั้น และกระบวนการในการใช้อำนาจคือรัฐบาล ศาลและตำรวจ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐของแมกซ์และอีเกิลส์เห็นว่าสังคมกำหนดรัฐ คือความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นส่วนความสัมพันธ์ของสังคมที่สำคัญที่สุดเป็นปัจจัยในการกำหนดรูปแบบของรัฐ สังคมเป็นโครงสร้างพื้นฐานของรัฐเป็นโครงสร้างส่วนบน แต่แนวคิดของแกรมสไชอำนาจครอบงำมีความหมายที่สำคัญ ๒ ประการคือ กระบวนการของสังคม ส่วนหนึ่งของขนชั้นนำ ทำการควบคุมผ่านความเป็นผู้นำทางศีลธรรม และปัญหาต่อส่วนอื่น ๆ ของขนชั้นนำที่เป็นมิตรต่อกัน ส่วนนำนี้มีอำนาจและความสามารถเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของส่วนอื่น ประการต่อไปเป็นความสัมพันธ์ระหว่างขนชั้นนำ และขนชั้นที่ถูกปกครอง เป็นความพยายามที่ขนชั้นนำใช้ความเป็นผู้นำทางการเมืองไปกำหนดโลกทัศน์ของขนชั้นนำ^{๓๖}

พระมหาดร. ธรรมหาโส, ดร. เสนอแนวคิดแนวโน้มนับทบาทพระสงฆ์ กับการเมืองในสองศตวรรษหน้านั้น บทบาทที่ถือว่าเป็นภารกิจเร่งด่วนของพระสงฆ์ คือการเข้าไปทำหน้าที่ “วิศวกรสันติภาพ” เพื่อสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นแก่สังคมไทย ตามนโยบายรัฐบาล “บุคลากรทางศาสนา ควรเพิ่มบทบาทในการลดความแตกแยก ส่งเสริมสันติภาพและแก้ไขความขัดแย้งในสังคมโดยสถาบันศาสนาเข้ามามีบทบาทในความขัดแย้ง การที่จะยุติการใช้ความรุนแรงโดยสันติวิธี” ทุกฝ่ายจึงควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูหลักศีลธรรม และมีหลักจริยธรรมสนับสนุน^{๓๗}

ผศ.ดร. สมิตีพล เนตรนิมิตร เสนองานวิจัยเรื่อง “ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย” เป็นการศึกษาที่อ้างอิงทฤษฎีการอพยพของชาวเผ่าอารยันที่มี ๒ ทฤษฎี ได้แก่ เดิมมีถิ่นฐานในยุโรป

^{๓๕} ศ.ดร.ลิขิต ธีระเวคิน, ความถูกต้องทางกฎหมายความชอบธรรมทางการเมืองและธรรมแห่งอำนาจ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖).

^{๓๖} ชโยนันต์ สมุทวณิช, รัฐ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑-๒๔, ๖๓, ๒๓๖.

^{๓๗} พระมหาดร. ธรรมหาโส, “แนวโน้มนับทบาทพระสงฆ์กับการเมืองในสองศตวรรษหน้า”, บทความทางวิชาการ, (โครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษาศูนย์พุทธศาสนศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก.

เป็นบรรพบุรุษของชาวอินเดีย อังกฤษและกรีก อีกทฤษฎีหนึ่งเชื่อว่า เดิมอยู่ตอนกลางของทวีปเอเชีย แถบทะเลคาริเบียน นักประวัติศาสตร์สมัยใหม่เชื่อทฤษฎีแรก พบว่าคำว่าสงฆ์เป็นชื่อของชนเผ่าทาง อินเดียตอนเหนือแถบเชิงเขาหิมาลัย โดยเผ่าลิจนวิคัดเลือกผู้นำผลัดเปลี่ยนกันปกครอง เรียกว่าลิจนวิ สงฆ์ ซึ่งโดดเด่นทางปกครองที่มีอำนาจการปกครองมากที่สุด คำว่าสงฆ์ หมายถึง คณะ ปุคะ เสนิ เสนิยะและนิกายะ ซึ่งถือคนจำนวนมากที่อยู่รวมกัน ส่วนพระสงฆ์มีรูปแบบการจัดการที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ที่ดี การบริหารมีลักษณะประชาธิปไตย มีธรรมาธิปไตยเป็นหลักการจัดการองค์ กร เพื่อประโยชน์ของสงฆ์โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร มีรูปแบบต่อต้านการครอบครองอำนาจแบบเบ็ดเสร็จที่สอดคล้องกับการปกครองประชาธิปไตย

ภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาพัฒนารูปแบบมาจาก การปกครองสังฆะของวรรณะกษัตริย์ สังฆะคือระบบการเลือกผู้นำของพวกลิจนวิมาบริหารหมู่คณะ พวกลิจนวินำวิธีปกครองแบบสังฆะ จากชนเผ่าโบราณ ซึ่งวิธีนี้อยู่ในคัมภีร์เก่าทั้งใน มนุสंहิตาในพระไตรปิฎกและในคัมภีร์ศาสนา อรรถศาสตร์หลังพุทธกาล อธิบายว่าสงฆ์เป็นชื่อระบบการปกครองโบราณ สงฆ์มีอยู่ ๒ กลุ่ม คือ ชนชั้นเจ้านาย วรรณะกษัตริย์และนักปกครองที่คัดเลือกกันทำหน้าที่บริหาร การตั้งคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าถือเป็นประวัติศาสตร์ของระบบสงฆ์ในโลก และเป็นรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของอินเดีย กลุ่มที่เลือกผู้นำมาบริหารองค์กรและได้รับตำแหน่งราชา คือ ผู้นำของพวกลิจนวิและมัลละ ที่ปกครองวิธีเดียวกัน มีการสันนิษฐานว่าลิจนวิอพยพจากทิเบต (หรืออาจจะเปอร์เซีย) ที่อาจมาจากทิเบตเพราะพิธีกรรมของพวกลิจนวิ ที่แขวนร่างผู้เสียชีวิตไว้ตามต้นไม้เพื่อเป็นอาหารนก สถานะภาพของพวกลิจนวิคือวรรณะกษัตริย์ที่เป็นนักรบ มีการปกครองที่โดดเด่นมาก เรียกว่าอภิธานิยธรรม ^{๓๘}

ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน เสนองานวิจัยเรื่อง “แนวโน้มนโยบายพระสงฆ์กับการเมืองในสองศตวรรษหน้า” พระสงฆ์กับการเมืองแนวคิดและบทบาทสังคมไทยปัจจุบัน หน้าที่พระสงฆ์มีทั้งหน้าที่หลักและรอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจของพระสงฆ์ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใดต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ และความสันติเกส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติ ไม่ละเมิดข้อห้ามมิให้ประพฤติ เรียกว่าประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย จากการศึกษาการมีส่วนร่วมพระสงฆ์กับการเมือง เป็นจำนวนมากเพราะปัจจุบันสงฆ์มีส่วนร่วมทางการเมืองหลายรูปแบบ บางรูปแบบแค่แสดงความเห็นทางการเมือง บางรูปแบบมีการ

^{๓๘} ผศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร, ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในอริยวินัย : วิถีชีวิตและบทบาทของพระสงฆ์รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙-๕๐.

แสดงออกทางการเมืองโดยเข้าร่วมชุมนุมในที่ต่าง ๆ จึงเกิดคำถามว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมทางการเมืองได้หรือไม่ แค่นั้นเพียงใด^{๓๙}

พระมหาดิเดช สติวโร เสนองานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย” การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์นั้น มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลทั่วไป พระสงฆ์สามารถน้อมนำหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนามาเผยแผ่ ให้บุคคลในสังคม และพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยยึดถือหลักตามแบบอย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในอดีตกาล ซึ่งพระองค์ทรงมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยแสดงพระองค์เป็นตัวอย่าง ๕ ด้านได้แก่ เผยแพร่ธรรมจักรเพื่อประโยชน์ของมหาชน ให้คำปรึกษาสั่งสอนหลักธรรม ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท เรียกร้องความต้องการโดยสันติวิธีและนำเสนอศีลธรรมในการดำเนินชีวิตที่ดี แก่ประชาชน พระสงฆ์ควรเข้าไปเกี่ยวกับการเมืองในลักษณะแนะนำสั่งสอนหลักธรรม เยี่ยวยา การเมืองโดยการเตือนสติให้เหตุผลและสันติวิธี ในการแก้ไขปัญหา พระสงฆ์ควรวางตัวเป็นกลางทางการเมืองทุกกรณี เพราะการเมืองเป็นเรื่องแสวงหาให้ได้มาซึ่งอำนาจ^{๔๐}

ดร.พิเชษฐ์ ทั้งโต เสนองานวิจัยเรื่อง “รัฐศาสตร์เชิงพุทธตามมุมมองของนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ไทย” เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรัฐศาสตร์เชิงพุทธที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐศาสตร์เชิงพุทธ เพื่อเสนอแนวคิดในการประยุกต์ใช้รัฐศาสตร์เชิงพุทธ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน การศึกษารัฐศาสตร์แนวพุทธที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยหลักคำสอนในพุทธศาสนานำมาใช้ในทางการเมือง การปกครอง นิติบัญญัติและตุลาการและการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ทศพิธราชธรรม ๑๐ สาราณียธรรม ๖ กุศลกรรมบถ ๑๐ จักรวรรดิวัตร ๑๒ อปริหานิยธรรม ๗ สปัปฺริสธรรม ๗ พรหมวิหาร ๔ กัลยาณมิตรธรรม ๗ สังคหวัตถุ ๔ อริยสัจ ๔ อคติ ๔ และศีล ๕ พระพุทธศาสนาได้จัดคำสอนเป็นหมวดหมู่ง่ายต่อการนำมาประยุกต์ใช้ทั้งการเมือง การปกครอง การแก้ไขปัญหาสังคมและส่งเสริมความปรองดองในทุกระดับ สามารถช่วยในการพัฒนามนุษย์ ซึ่งหลักพุทธธรรมสามารถนำไปกำหนดยุทธศาสตร์โดยอาศัยการบริหารจัดการได้

รัฐศาสตร์เชิงพุทธจึงเป็นพื้นฐานแนวคิดทางการเมืองการปกครอง ตามหลักธรรมาธิปไตย ในแนวทางการประยุกต์ใช้รัฐศาสตร์เชิงพุทธ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยนักวิชาการได้เสนอหลักการ พัฒนาคณะ และพัฒนางาน ซึ่งการพัฒนาในแต่ละระดับจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดหลักคิดทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลักสัมมาทิฐิ อันเป็นหนทางแห่งความเจริญฝ่ายเดียว

^{๓๙} วุฒินันท์ กันทะเตียน, “พระสงฆ์กับการเมืองแนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑.

^{๔๐} พระมหาดิเดช สติวโร, “วิเคราะห์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย”, *สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก.

และสามารถเข้าไปแก้ไข้ปัญหาทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กรและในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนั้นยังสามารถสร้างความปรองดองในระดับชาติ เพราะการปฏิบัติการยุทธศาสตร์เชิงพุทธ ที่ช่วยแก้ความทุกข์ให้กับมนุษย์และเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ทั้งด้านปัญญา เสริมสร้างความรู้ทำให้สังคมเกิดความสงบสุขและสันติภาพในกาลต่อไป ^{๔๑}

นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง เสนองานวิจัย “รูปแบบของระบบการปกครองที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธธรรม” สรุปผลรูปแบบการปกครองทางรัฐศาสตร์นั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน ส่วนรูปแบบทางการปกครองจะต้องมีกระบวนการเมืองการปกครอง ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของระบบการปกครอง พุทธศาสนาเถรวาทเน้นความสำคัญด้านศีลธรรม มากกว่ารูปแบบของระบบในการปกครอง เนื่องจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ปกครองยอมรับมากกว่า แนวคิดเรื่องอำนาจอันชอบธรรมทางสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและนิติธรรมยังสอดคล้องกับคำสอนพระพุทธศาสนาอีกด้วย โดยรูปแบบของการปกครองที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธธรรม เป็นผลมาจากการบูรณาการตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งหลักพุทธธรรมเรียกว่าธัมมิกประชาธิปไตย ประกอบด้วยหลักการสำคัญได้แก่อำนาจอันชอบธรรม และสิทธิเสรีภาพภายใต้ขอบเขตศีลธรรมอันดีงาม ความเสมอภาคและหลักนิติธรรมในระบอบการปกครอง ซึ่งรูปแบบนี้ผู้ปกครองต้องมีคุณภาพ และมีความผูกพันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองโดยหน้าที่ โครงสร้างทางการเมืองการปกครองควรมีหลักธรรมเป็นหลัก และมีจุดมุ่งหมายทั้งระดับโลกียธรรมอีกด้วย ^{๔๒}

พิฑูร มลิวัลย์ เสนองานวิจัย “ประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา” กล่าวว่าสมัยพุทธกาลหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระมหากัสสป พระเถระฝ่ายเถรวาทซึ่งเป็นพวกที่ยึดถือรูปแบบเดิม ไม่ยอมถอนสิกขาบทเล็กน้อยตามพระพุทธานุญาตก่อนปรินิพพาน ส่วนพระปุราณะผู้นำฝ่ายอจาริยวาทที่ถือการถอนสิกขาบทเล็กน้อยตามพระพุทธานุญาตไม่ยอมรับมติของฝ่ายเถรวาท โดยแต่ละนิกายปกครองคณะสงฆ์ของตนเอง การปกครองคณะสงฆ์ในสำนักหรือนิกายนั้น ๆ ทางรัฐยังไม่เข้าไปเกี่ยวข้องภายในคณะสงฆ์ แต่ก็ให้การอุปถัมภ์ในบางครั้ง โดยเฉพาะนิกายที่พระราชแห่งรัฐนับถือพุทธศาสนาเช่น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์ฝ่ายเถรวาทมีพระ โมคคัลลี

^{๔๑}ดร.พิเชษฐ ทั้งโต และคณะ, “การศึกษาวิเคราะห์รัฐศาสตร์เชิงพุทธ”, รายงานการวิจัย, (คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ, ๒๕๕๓).

^{๔๒}นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, “รูปแบบของระบบการปกครองที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ

บุตรติสสเถระเป็นหัวหน้าในการสังคายนาฝ่ายเถรวาทครั้งที่ ๓ ส่วนพระเจ้ากนิษฐกะทรงอุปถัมภ์ฝ่าย
อาจริยวาท^{๔๓}

สุมาลี มีจัน เสนองานวิจัยเรื่อง “วุฒิสภากับรัฐบาลความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายหลังการ
ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๔๐” รัฐธรรมนูญฉบับนี้สร้างดุลอำนาจใหม่ขึ้น มา
ระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาล อันเป็นกลไกของอำนาจที่เปิดช่องทาง และแหล่งอำนาจให้วุฒิสภาสามารถ
ใช้อำนาจต่อรองกับรัฐบาล ด้วยเงื่อนไขที่กำหนดให้วุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง จาก
ประชาชน และอำนาจหน้าที่ในการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตลอดจนการให้ความ
เห็นชอบต่อผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ทำให้รัฐบาลไม่มีอำนาจเหนือกว่าวุฒิสภาอย่างเบ็ดเสร็จ
ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในอดีต ทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้วุฒิสภามีสมาชิกที่ได้รับการสนับสนุน
หรือเป็นตัวแทนจากกลุ่มการเมืองที่มีความแตกต่างและหลากหลายมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม
ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเช่นการเป็นเครือข่าย และการอยู่ภายใต้เครือข่ายระหว่างสมาชิก
วุฒิสภากับนักการเมือง โดยเฉพาะสายสัมพันธ์ที่มีต่อบุคคลในรัฐบาลมีพัฒนาการในการขยาย
เครือข่ายมากยิ่งขึ้น

ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่วุฒิสภามาจากกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย ในขณะที่
ที่รัฐบาลมาจากการจัดตั้งพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว ทำให้กลุ่มเครือข่ายที่มีสายสัมพันธ์แบบ
อุปถัมภ์รัฐบาลกลายเป็นกลุ่มพลังที่มีบทบาทนำ และสามารถกำหนดทิศทางการตัดสินใจในการ ลง
มติของวุฒิสภาได้อย่างชัดเจน การเลือกประธานและรองประธานวุฒิสภาและการจัดสรรตำแหน่ง
กรรมการต่าง ๆ ในวุฒิสภา รวมถึงการเลือกสรรบุคคลให้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ไปจนถึง
การขอเปิดอภิปรายทั่วไปรัฐมนตรีโดยไม่มีการลงมติ จึงทำให้การแสดงบทบาทและทำหน้าที่ของ
วุฒิสภาไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญ และเป้าหมายในการปฏิรูปการเมือง^{๔๔}

วิภาวดี พันธุ์ยางน้อย เสนองานวิจัย “วุฒิสภากับรัฐบาลความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หลัง
การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐” โดยที่ชาวบ้านในหมู่บ้านตามชนบท มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุค
ตามสมัย เห็นจากหมู่บ้านในชนบทไทยที่ได้รับการพัฒนาและปรับเปลี่ยนสังคมยุคใหม่ไร้พรมแดน
เช่นรัฐในช่วงปี ๒๕๕๐ ตามแนวคิดของวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นแนวคิดด้านสิทธิชุมชน และแนวคิด
สอง นคราประชาธิปไตยในปี ๒๕๒๐และปี ๒๕๔๐ (สองนคราประชาธิปไตยเป็นทฤษฎีเพื่อสะท้อน
สภาพปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยระหว่างปี ๒๕๓๓-๒๕๓๖ พร้อมทั้งเสนอนโยบายปฏิรูปผ่าน

^{๔๓}พิฑูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพ
มหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๗๐.

^{๔๔}สุมาลี มีจัน, “วุฒิสภากับรัฐบาลความสัมพันธ์เชิงอำนาจหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย ๒๕๔๐”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะรัฐศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๘), หน้า ๙.

ความเข้าใจสภาพปัญหาจากกรอบทฤษฎี ทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตย อธิบายความไม่มั่นคงลงตัวของระบอบประชาธิปไตย นับแต่ต้นทศวรรษ ๒๕๒๐ ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยครึ่งใบ”^{๕๕} และการแสดงบทบาทขบวนการเสื้อแดงของคนชนบทปี ๒๕๕๐ ได้กลายเป็นจุดหักเหสำคัญของหมู่บ้านในชนบทไทย ซึ่งมีคุณประโยชน์ในการช่วยเติมเต็มช่องว่างในการสร้างความเข้าใจ และความปรารถนาทางเศรษฐกิจการเมืองของคนชนบทสมัยใหม่.

ตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนแนวคิดสิทธิชุมชน และแนวคิดสองนคราประชาธิปไตยเป็นลักษณะที่มีความสำคัญร่วมกันประการหนึ่งได้แก่ เสนอภาพการแสดงออกทางการเมืองของคนในชนบท มีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งมีการลดทอนความซับซ้อนและบดบังทางการเมืองของคนชนบท ที่มีความขัดแย้งกับการต่อสู้และการต่อรองอำนาจทางการเมืองที่เกิดขึ้น ผ่านหลายช่องทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขณะที่การศึกษาปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันกลับสามารถเผยให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง ที่ดำรงอยู่อย่างสลับซับซ้อนในวิถีชีวิตปกติของชาวบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเมืองแบบชาวบ้านที่มีการเลือกตั้ง รวมทั้งการเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงเป็นเพียงหนึ่งช่องทางหนึ่งในหลายช่องทางที่ชาวบ้านเลือกใช้สิทธิ แสดงออกถึงอำนาจในการเข้าไปมีส่วนร่วมตัดสินใจ เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรระดับชาติและระดับท้องถิ่น^{๕๖}

สรุปความตามแนวคิดที่อ้างอิงมา พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี มีหลักคิดทางการเมืองแนวพุทธซึ่งนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปกครอง เช่นทศพิธราชธรรม สอดคล้องกับประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามหลักธรรมราชา โดยผู้ปกครองต้องยึดมั่นหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นแนวคิดตามหลักกษัตริย์นิยมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ฯ รัฐกับสงฆ์มีความสัมพันธ์กันทางอำนาจมานาน แนวคิดพระสงฆ์กับการเมืองในสังคมไทยปัจจุบัน พระสงฆ์มีหน้าที่หลักและรองเพื่อความประเสริฐและความสันติโลก ซึ่งต้องประพฤติตามพุทธบัญญัติที่มีข้อห้ามไว้ จึงมีข้อควรสังเกตว่าพระสงฆ์ควรเกี่ยวข้องกับการเมืองมากน้อยเพียงใด ทั้งยังมีแนวคิดแนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองในสองศตวรรษหน้า ถือว่าเป็นการเสริมสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นแก่สังคมไทยตามนโยบายรัฐบาล เป็นการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมโดยสถาบันศาสนาที่เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขความขัดแย้งและยุติความรุนแรงโดยสันติวิธี แต่อย่างไรก็ดีศาสนาก็มีข้อจำกัดในการที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมือง

^{๕๕}อเนก เหล่าธรรมทัศน์, “บทความสถาบันพระปกเกล้า : สองนคราประชาธิปไตย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สองนคราประชาธิปไตย> [๒๓ มิ.ย.๖๐].

^{๕๖}วิภาวดี พันธุ์ยางน้อย, “หมู่บ้านเสื้อแดงการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจชุมชนชนบทไทย ศึกษาหมู่บ้านนาใหญ่จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์พัฒนามนุษย์และสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นอิทธิพลอย่างหนึ่ง อำนาจหรืออิทธิพลนั้นมีความเหมือนเหมือนกัน โดยอำนาจมีกฎหมายและจารีตประเพณีรองรับ ส่วนอิทธิพลเป็นอำนาจที่ไม่มีกฎหมายและประเพณีรองรับ พระสงฆ์มีอำนาจเชิงจารีตต่อชาวบ้านในสังคมมากซึ่งอาจเป็นวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ที่ส่งผลกระทบต่อพระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์รวมทั้งกลุ่มคนในสังคม คณะสงฆ์จึงถูกใช้ให้เป็นประโยชน์ทางการเมือง อำนาจนิยมของรัฐเกิดขึ้นในรูปแบบของระบอบเผด็จการเดียวกัน พระสงฆ์ในอดีตมีอำนาจที่ส่งผลกระทบต่อคนไทยเพราะเหตุว่าพระสงฆ์สงเคราะห์ชาวบ้านแทบทุกเรื่อง การเปลี่ยนแปลงในบ้านเมืองจากการใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม ทำให้ผู้คนพึ่งพารัฐมากขึ้นโดยรัฐมีอำนาจเหนือชุมชนและปัจเจกบุคคลมากขึ้น แม้แต่คณะสงฆ์ก็ถูกควบคุมจากรัฐตามแนวทางประชาธิปไตย

ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยคือ รูปแบบการปกครองที่ยึดหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญเป็นเพียงกติกาในการปกครอง แต่ไม่แสดงถึงการเป็นประชาธิปไตย การนำหลักธรรมาธิปไตยมาปกครองสามารถนำไปใช้เป็นหลักสำคัญทางการเมือง โดยใช้หลักความดีหรือเหตุผลเป็นที่ตั้ง เพราะธรรมาธิปไตยสามารถอธิบายความสำคัญทางการเมืองได้ทุกเรื่องไปและมีจุดมุ่งหมายในการใช้หลักธรรมมาปกครองประเทศ โดยที่การมีรัฐธรรมนูญได้หมายความว่าประเทศไทยเป็นประเทศประชาธิปไตย ส่วนการนำธรรมาธิปไตยมาใช้ถือว่าเป็นการทำให้การปกครองมีความเที่ยงธรรมมากขึ้นโดยปราศจากอคติทั้งปวง เนื่องจากอาศัยหลักธรรมเข้ามาปกครองควบคู่กับประชาธิปไตย การนำแนวคิดหลักธรรมาธิปไตยมาปกครองแบบประชาธิปไตยดังกล่าว และแนวคิดธรรมรัฐและธรรมราชามีความเกี่ยวเนื่องกัน โดยที่ธรรมรัฐเป็นระบอบธรรมนิยมซึ่งไม่ใช่อำนาจนิยม เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างเดียว ความชอบธรรมของพระเจ้าแผ่นดินเกิดจากการใช้หลักธรรม ไม่ใช่อำนาจ การอบรมสั่งสอนให้คนมีศีลธรรมเป็นหน้าที่สำคัญของพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงธรรม การเคารพผู้ทรงธรรมทำให้ผู้นั้นมีอำนาจ คนส่วนใหญ่ยอมรับการกดขี่ซึ่งตามทฤษฎีตะวันตกไม่ถือว่าเป็นอำนาจที่ดี แต่ทางตะวันตกกล่าวถึงผู้ใช้อำนาจ (Power) มีลักษณะเป็นพลังที่ใช้อิทธิพลสั่งการ ให้บุคคลกระทำการบางสิ่งที่มีอำนาจต้องการ ในทางปรัชญาการเมืองไม่ได้ระบุไว้ถึงผู้ปกครองที่ดี อันเป็นส่วนสำคัญของระบบการปกครองจะเป็นเช่นไร ส่วนการเป็นธรรมราชาคือการสร้างบุคคลที่ดีมาเป็นผู้ปกครองที่ดีและข้าราชการที่ดี

แนวคิดที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาสอดแทรกการแก้ปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองของสังคมไทยเช่น ธรรมาธิปไตยและธรรมราชานั้น เป็นการใช้อำนาจและอิทธิพลในทางที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งก่อประโยชน์ต่อบ้านเมืองและคณะสงฆ์เอง วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มุ่งจะศึกษาพัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ความสัมพันธ์ดังกล่าวหมายถึงการใช้อำนาจรัฐไม่ว่าโดยกฎหมาย หรืออำนาจแฝง (อำนาจที่ไม่อาจมองเห็น) ดังนั้น ผู้นำหรือผู้ปกครองที่ใช้อำนาจไปในทิศทางที่ดี ได้แก่เป็นผู้นำ (ผู้ปกครอง) ที่ประพฤติชอบกอบปรักด้วย

สัมมาธิฐีย่อมทำให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข หากเป็นมิฉะนี้สังคมย่อมถดถอย ระส่ำระสาย การใช้
อำนาจรัฐควรเป็นไปเพื่อทำให้คนดีที่เป็นส่วนหนึ่งขององคาพยพแห่งรัฐกระทำการอันชอบธรรม รัฐ
ประกอบด้วยอำนาจอธิปไตย ประชากรและอาณาเขต ประชากรคือผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐโดยยอม
สละสิทธิเสรีภาพบางประการตามกฎหมายกำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ไทยในพุทธศาสนาถือ
ว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งขององคาพยพในสังคมไทย โดยที่พระสงฆ์อยู่ภายใต้พ.ร.บ.คณะสงฆ์
๒๕๐๕ ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมจำนวนหลายครั้ง โดยองค์การสงฆ์ตามพ.ร.บ.สงฆ์ที่เรียกว่ามหาเถรสมาคม
มีหน้าที่ควบคุมดูแลให้คณะสงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ และเป็นที่น่าศรัทธาสมกับสมณสาธูป ดังที่
พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์อนุวัติตามบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

อำนาจรัฐกับคณะสงฆ์มีความสัมพันธ์กันยากที่จะแยกจากกันตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยที่รัฐ
ปกครองบ้านเมืองโดยอิงอาศัยหลักธรรมในการครองแผ่นดิน เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขป้องกันภัยพิบัติ
ให้แก่อาณาประชาราษฎร์ ส่วนพระสงฆ์มีหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ประชาชนตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม
รัฐและคณะสงฆ์จึงมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างพึ่งพากัน อย่างไรก็ตามความขัดแย้ง
ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงมีอยู่ ดังปรากฏการณ์ที่ผ่านมาทำให้ต้องแก้ไข
พ.ร.บ.คณะสงฆ์หลายครั้ง ฉะนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งหมายเพื่อทราบถึงพัฒนาการความสัมพันธ์
เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยการวิจัยเอกสาร
(Documentary Research) และสัมภาษณ์ (Interview) มีขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ ข้อที่ ๑

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาค้นคว้า แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

วัตถุประสงค์ ข้อที่ ๒

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับพัฒนาการ
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์

ขั้นตอนที่ ๓ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

สรุปข้อมูลจากขั้นตอนการวิจัยข้อที่ ๒, ๓

วัตถุประสงค์ ข้อที่ ๓

ขั้นตอนที่ ๔ ศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับความสัมพันธ์
เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์

ขั้นตอนที่ ๕ จัดทำประชาพิจารณ์ Public hearing

สรุปผลการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

๑.๘.๒ ทำให้ทราบเรื่อง พัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์

๑.๘.๓ ทำให้ทราบเรื่อง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์